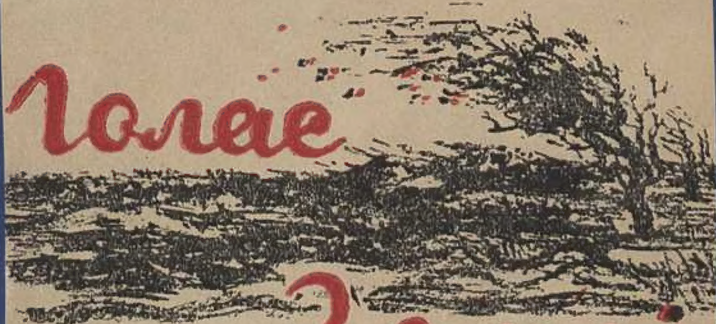
ЯКУБ КОЛАС

Голае Зямлі

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП(б)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»
1943

ЯКУБ КОЛАС

ГОЛАС ЗЯМЛІ

ВЕРШЫ

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП(б)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»
1943

ГОЛАС ЗЯМЛІ

Я чую голас несціханны—
Зямля мая мяне заве
І кроіць сэрца мне на раны,
Звініць, як звон касы ў траве.

І шум дубровы, і стогн пушчы,
І рэк усхліп, і плач крыніц,
І немы зрок балотнай тлушчы
Нясуць мне весць пра чужаніц.

Я бачу постаці тэўтонаў—
Халодны твар, звярыны від.
Не знае жалю, ні законаў
У сталь закованы капыт.

О, каб я меў такія рукі,
Зямля, абняў-бы я цябе,
Каб сцішыць гора тваё, мукі
І сілу даць у барацьбе!

Зямля мая, мая краіна!
Я чую твой прызыўны звон.
Прымі-ж хоць слова твайго сына—
Не доўгі будзе твой палон.

Шумяць гняўліва твае пушчы,
Трасуцца помстаю бары,
І дзень твой хмурны зрок расплюшчыць—
Ёсць у цябе багатыры!

31 снежня 1941 г.

☆

ЖЫВЕ МІЖ НАС ГЕНІЙ

З глыбінь жыватворчых народнага духа
Прыйшоў ён світаннем да нас.
Ён праўду і мудрасць народа падслухаў,
Каб споўніць народа наказ.

Ён зрокам прарочым угледзеў разлогі,
Што людзям нябачны былі.
Ён, Ленін, азначыў, акрэсліў дарогі
У новую праўду зямлі.

На гонях раскутых, на нівах калгасных
Ляжыць яго праўды пячаць,
І мудрыя словы так проста і ясна,
Як вечныя песні, гучаць.

Гучаць яны ў шуме, дзе плынь маладая
Разгортвае сілы ўглыб, шыр.
У песнях і думах бязмежнага края,
Як сонца, жыве правадыр.

Жыве ён у гомане-шуме заводаў,
У ясных крэмлёўскіх агнях,
У нашым яднанні, у дружбе народаў
І ў сталінскіх зоркіх вачах.

Жыве ён з Чырвонаю Арміяй нашай
І дзеліць паходы яе,
І сэрцу героя, і волі бясстрашных
Імя яго сілу дае.

Між нас жыве Ленін, як сонца, як зоры,
Як мудрасць вялікай зямлі,
І сее праменні, агні непакоры,
Каб людзі шчасліва жылі.

Студзень 1943 г.

☆

СТАЛІНСКАЕ СЛОВА

У хвалях эфіра, як мудрасць зямлі,
Далёка ў прасторы
Праз долы і горы
Натхнёныя словы плылі.

Плылі, як праменні, будзілі глухіх,
Развязвалі вочы
Сялянам, рабочым
Замежных краін і сваіх.

Ён сеяў, як сейбіт, настаўнік і друг,
У сэрца народаў
Тых слоў карагоды,
Што радасцю поўнілі слух.

Гаіў нашы раны жывою вадой,
Паказваў дарогі
І шлях перамогі
Над цемрай крывавай, пустой.

Вялікую веру і крыллі арла
У цяжкай часіне
Падаў ён краіне,
Каб слава яе расцвіла.

Жыві, правадыр наш! Пад сцягам тваім
Жыві, наша слава!
Згінь, вораг крывавы!
Развейся у попел, у дым!

9 лістапада 1941 г.

★

МАСКВЕ

Бурліць на подступах к сталіцы
Смяротны бой, крывавы вір.
Вачамі мутнымі блудніцы
Ў Маскву уставіўся вампір.

Сагнаў ён безліч гунаў дзікіх,
Армады зграй — сваіх, чужых,
Забойцаў цёмных, розналікіх,
І ўжо трыумфу ловіць міг.

Масква, краіны роднай сэрца!
Няўжо кране цябе рука
Звяругі прускай, крывяжэрца,
Галаварэза-чужака?

Масква, народная святыня!
Няўжо нямецкі людаед
Чырвоны плашч твой у прах кіне,
Растопча нашу гордасць, цвет?

Масква, надзея долі новай!
Няўжо ў Кастрычніцкія дні
Налучыць лёс цябе суровы,
Каб загасіць твае агні?

Ты не была вавек рабою
І не кланіла галавы,
І сёння ты гатова к бою,
Бо славен шлях твой баявы.

Няхай-жа вораг азвярэлы,
Руку занёсшы над табой,
Зняслаўлен будзе на свет цэлы
І зложыць косці пад Масквой.

Шчаслівa будзь твая часіна!
Распраў-жа плечы ва ўсю шыр.
Масква! з табою ўся краіна.
Масква! з табою правадыр.

27 кастрычніка 1941 г.

ВЯСНОЮ

Вясенняе неба, таполі
І светлае лісце на іх...
А сэрца маё, як ніколі,
Імкнецца да гоняў сваіх.

Тут ціха, спакойна, ўтульна,
І песціцца ў сонцы платан,
І лашчыцца вецер разгульны,
Шырокі, як ты, Ўзбекістан.

Я ведаю, там, ў Беларусі,
Снуюцца нядоля, бяда,
Пакутуе люд наш у скрусе,
І хлеб яго—сок, лебяда.

Я знаю — вядзе там чужынец,
Нямецкая погань свой рэй,
А дзеці глядзяць на гасцінец,
Чакаюць — прыходзьце хутчэй.

Ох, многа там гора, пакуты,
Ды ведай-жа, край родны мой:
Няхай буду бедны, разуты,
Абы толькі быць мне з табой.

Была-б толькі воля, пазбыць-бы
Грабежнікаў дзікай арды.
Эх, Нёман мой, Свіслач і Віцьба,
Пазнаў-бы я радасць тады!

Няхай-жа расступіцца поле,
Фашысцкую твань праглыне!..
Вясенняе неба, таполі...
Ой, снішся, край родны, ты мне!

20 красавіка 1942 г.

★

МАЯ ЗЯМЛЯ

Далёка ты, мая зямля-матуля,
І цяжка жыць, не бачачы цябе,
Не знаючы, што дзень наступны суліць,
Што ноч нясе, стаіўшыся ў журбе.

І столькі раз у змушанай разлуцы
Я мыслямі, душою к табе плыў!
Як сірата, я прагнуў прыгарнуцца
Да ўлоння лук, да шуму тваіх ніў.

Ідзе мой шлях, то звілісты, то роўны,
К апошняму прытулку на зямлі.
І многа з'яў, падзей, як сон чароўных,
У прошлае навекі адплылі.

Гляджу на іх, на раніцы і весны,
На хоры мар, юнацтва майго сны—
Мне свет тады здаваўся вузкім, цесным,
І новае шукаў я стараны.

І шкода іх, дзянніц, пылаўшых жарам,
І касавіц, і пройдзеных дарог,
І тых вятроў, што рваліся з-пад хмары
І сеялі брыльлянты на мурог.

Пяюць, звіняць, як струны арфы гожай,
Вільготны луг, прасторы над зямлёй,
А ты плывеш, бы хваля ў падарожжы,
Агорнуты спакоем, цеплынёй.

Ідзеш, глядзіш — што значыш ты у свеце.
Былінка кволая, малеча, пыл.
Павейвае густы лагодны вецер,
Ты чуеш пах яго зямляных крыл.

Стаяць бары. Дубы, нібы магнаты,
Над рэкамі разгортваюць шатры,
А лазнякі спраўляюць сваё свята,
І штосьці сніць іх лісце ў гушчары.

А даль зямлі празрыстаю сінечай
Атульвае лясы, гаі, луку,
І, смутны плашч накінуўшы на плечы,
Ляжаць шляхі ў бярозавым вянку.

Такая ты, зямля, мая матуля,
І вы, малюнкі роднае зямлі!
Эх, шмат чаго вы бачылі і чулі,
Спрадвечныя дарогі і палі!

Ды гэткіх бед, што сёння налучылі
Цябе, мой край, не ведаў ты вавек:
Пякельных мук страшнейшы тваё былі—
Нямецкі звер пагрыз цябе, пасек.

Ты зранена, зямля, мая матуля,
І кроўю ўся ты шчодра паліта,
Але твой стан чужынцы не сагнулі,
Не ўстрашыла нямецкая пята.

Зямля мая! Разлучаны з табою,
Табой дышу, табою я жыву,
Прад вамі-ж, воіны, байцы-героі,
Я ў радасці схіляю галаву.

Зямля мая, краіна непакоры!
Ты голас мой пачуй у шуме гроз:
З табою я дзялю пакуты, гора —
З дзяцінства я з тваім злучыў свой лёс.

Дык вер-жа, вер, зямля, мая матуля,
Наш ясны дзень не змерк і не пагас,
І далі сінь зноў ласкай нас атуліць,
І прыдзе ён, збавення светлы час.

Зямля мая! прызнаюся я шчыра:
Малю свой лёс я толькі аб адным—
Сабрацца зноў у радасны свой вырай
І слодыч мар адчуць нутром зямным;

Злучыцца зноў з табой, мая матуля,
Абняць цябе, шчакой прыльнуць да ран,
Да свежых ран, што свет ускалыхнулі,
І сведкай стаць, як прошласці курган.

9 студзеня 1943 г.

☆

У ЦЯЖКУЮ ЧАСІНУ

Зямля мая, нябёсаў родных сінь,
Лугоў зялёныя пасцелі!
Вы ўстаеце з-за смутных далячынь
Скрозь горы і пустэлі.

Празрыстасць рэк, дубоў жывы шалаш,
Дарог нязлічаных красёнцы!
Я бачу вас, я чую голас ваш,
Прываблівы, як сонца.

Мой мілы край, народ мой дарагі,
З душой адкрытаю і сэрцам!
Зноў дзеляць нас парогі-берагі.
Праклянце крывяжэрцам!

Смуга-імгла навісла над табой,
І п'еш ты зноў пакуты чашу:
Фашыст-шакал звярынаю нагой
Стаптаў нам нівы, пашу.

Як пошасць чорная, ўварваўся ён,
Прайшоў разбойніцкай ступою,
І ўсюды кроў, няволю і палон
Пакінуў за сабою.

Спаліў твае сялібы, гарады,
Твой дом разграбіўшы дарэшты.
Не ведаў ты яшчэ такой бяды
З тых дзён, як тут жывеш ты.

Не плач, зямля! Народ мой, не тужы—
Вышэй ўзнімі сваю сякеру!
За здзек, за кроў, за грабяжы—
На Гітлера, на звера!

Находзіць час, і меркнуць яго дні,
Як ноч, над ім звісае кара.
Не вырвецца з сваёй-жа западні
Фашысцкая пачвара!

25 лістапада 1941 г.

☆

НА ЗАХАД

Апала заслона мядзяная хмар,
На захад плывуць іх клубы,
А я пазіраю ў знямелы абшар,
А ў сэрцы так многа журбы.

Вандроўніцы-хмары,
Нябёсаў украсы!
Зрадніўся я з вамі
Ў далёкія часы.

На ветравы крыллі паслаўшы руно,
Здаецца, замлелі яны,
Як мара, як сон той, што сніўся даўно—
У досвітак ранняй вясны.

Клубястыя хмары,
Куды вы плывеце?
Ой, многа вам, многа
Прастору на свеце!

Стаю, пазіраю ў блакітны разлог,
І колькі тых дум паўстае!
Чаруюць і вабяць прасторы дарог
На захад, дзе межы мае.

Купчастыя хмары,
Куды вас мкне вецер?
Вы роднаму краю
Мой сум занясеце!

Гарує краіна пад жорсткай пятой.
Як прагне збавення народ!
І дуб мой над рэчкай глядзіць сіратой,
Галіны схіліўшы на ўсход.

Грымотныя хмары,
З нябеснай палянкі
На голавы катаў
Рассыпце маланкі!

Павісла над лесам у родным краю
Удушлівай гары імгла.
Пячаць непакоры ў смяротным баю
На чола народа лягла.

На захад, на захад
Спяшайцеся, хмары,
Варожаю кроўю
Заліце пажары!

16 чэрвеня 1941 г.

★

НАРОДУ-БАРАЦЬБІТУ

Няхай землю імгла аблягае
І звісае над ёю туман —
Іх разгоніць вясна маладая,
Вытча новы зямлі сарафан.

Няхай цёмная сіла сваволіць
І злы намысел тоіць вар'ят —
Не было і не будзе ніколі,
Каб хадзіў ясны месяц назад.

Няхай вораг-звяруга лютуе
І навалаю чорнай плыве —
Ён магілу сабе сам рыхтуе
Пад асінаю ў дзікай траве.

Няхай доўгія ночы находзяць
І трывожныя веюць вятры—
Іх адолееш ты, мой народзе,
І табе зложаць гімн песняры.

Дык гуртуй-жа магутныя сілы —
Вораг люты штурмуе наш дом,
Ты абруш на яго прах магілы,
Разразіся над ім перуном!

16 кастрычніка 1941 г.

★

ШТО ТРЭБА

Сябры мае, не словы трэба тут —
Ад слоў не дрогне вораг:
Распалены жалезны трэба прут,
Гаручая бутэлька, порах.

Патрэбны злосць, зацятасць, сэрца гарт,
Парыў адзін і мэта.
Як сталь, будзь цвёрд, настойліў і упарт,
І помні толькі гэта.

Крышы, знішчай, як можаш, немчуру,
Начыненую ядам.
Агнём палі прадсмертную пару,
Дыхнуць не дай ім, гадам.

Труці іх, распінай, бі з-за вугла
Даўбнёй, нажом, сякерай,
Каб галавы падняць больш не магла
Нямецкая халера.

Браты мае, на спаленай зямлі,
На нашых родных гонях
Магіла будзе ёй, нямецкай тлі,
І Гітлер тут затоне.

4 жніўня 1942 г.

☆

ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

Душою і сэрцам мы з вамі, героі,
Сыны дарагія, наш цвет!
Вы множыце славу совецкае зброі,
З надзеяй на вас глядзіць свет.

Драпежныя орды пад вашым ударам,
Як скрышаны лёд, растаюць.
Рыхтуйце магілы фашысцкім пачварам,
Змятайце нямецкую муць.

Ад фінскіх узгор'яў, з Дунаю і Прута
Паўзе саранчою брыда
І ўсё пажырае, і ўсё нішчыць люта
Галодная зграя, арда.

Руіны, пажары іх значацца следам,
І ўсюды нявінная кроў.
Не шкода дзяцей і жанчын людаедам,
Не шкода ім сёл, гарадоў.

Бандыт і грабежнік, звяруга шалёны,
Фашысцкая чорная вош —
Дык што яму права, людскія законы?
Закон яго—доўбня і нож.

Такіх цемрашалаў не знаў свет ніколі,
  Адпомсцім-жа гадам за здзек
І чэрап «арыйскі» на стоптаным полі
  Угробім, уложым навек!

Душою і сэрцам мы з вамі, героі,
  Краса наша, гордасць і цвет!
Вы множыце славу чырвонае зброі,
  З надзеяй на вас глядзіць свет.

АБАРОНЦАМ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

У кожны міг, у кожны час
Душою, сэрцам я між вас.

Браты мае, байцы-сябры,
Зямлі святой багатыры!

Вялік простор, шырок прасцяг—
На сотні міль пралёг ваш шлях.

На тым шляху і ўдоўж, і ўшыр
Бурліць смяротны бой, як вір.

Тэўтон-бандыт, фашыст-удаў
Бандытаў полчышчы нагнаў.

Ды пад навалай чорнай цьмы
Галоў сваіх не хілім мы.

І ўсё, што ў нас святога есць —
Радзіма, воля, слава, чэсць —

Мы пранясём праз гром, агонь,
Варожых сіл раскрышым бронь.

Другіх дарог нам больш няма,
Сыноў-жа цьмы агорне цьма.

Байцы-сыны, сябры, браты!
Мы выпаўнім наш доўг святы

І над раскутаю зямлёй
Узыйдзем яснаю зарой.

Няхай вам свецяць сонца, дзень,
А ворагаў агорне цень!

2 лістапада 1941 г.

☆

БАЙЦАМ І КАМАНДЗІРАМ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

Якія словы, песні хвалы
Злажу я вам, багатыры?
І слоў маіх, і песень мала,
Каб вам прыняць іх за дары.

Вышэй вы песень самых звонкіх
І самых шчырых слоў-пахвал.
Вы — сонца роднае старонкі,
Зямлі вясёлкавы крышталь.

Над светам, змучаным тыранам
І пакалечаным вайной,
Заззялі ранкам вы румяным
І вечна юнаю вясной.

І толькі вашы рукі, плечы
Такі цяжар падняць маглі:
Ён вышай сілы чалавечай
І вышай сіл другой зямлі.

Пад вашым грамавым ударам,
Як лёд пад сонцам веснавым,
Хіснуўся, падае пачвара,
Нямецкі звер з клыком сваім.

Няхай-жа ў вашым сэрцы львіным
Не стыне помсты жар святы.
Наперад к новым верхавінам!
Да новых подвігаў, браты!

22 студзеня 1943 г.

☆

НА НОВЫ РУБЕЖ

Замлелі тужлівыя далі
За сінім лясным рубяжом,
І лісці дрыжаць перасталі —
Заціхнуў раскацісты гром.

І вёска ў трывожным чаканні
Знямела, як вулей пусты.
Маўчалі ў зялёным убранні
Над срэбранай рэчкай кусты.

Акрылася поле журбою
І выгляд лісцвяных адзеж —
Байцы пасля труднага бою
Йшлі моўчкі на новы рубеж.

Старыя, падросткі і дзеці
Стаялі, глядзелі здалёк.
— Куды вы, куды вы ідзеце?—
Бяссloўна пытаўся іх зрок.

І столькі сумоты і болю
У сэрцы захоўваў народ,
Што іх не забудзе ніколі
Баец, адступаўшы на ўсход.

Браты мае, родныя людзі!
Наш сонечны дзень не пагас,
Мы ліха-навалу пазбудзем,
Байцы нашы прыдуць да вас.

30 верасня 1942 г.

☆

НА ПАЖАРЫШЧЫ

Палыхаў агонь. Нібы шоўк залаты,
Вецер полымя кідаў на хаты.
Абнімаў агонь і дамы, і платы,
У прастор сыпаў іскры-дукаты.

Гаманіў агонь, гуў, як дождж гразавы,
Віўся віхрам клубястым, імклівым.
Не шчадзіў агонь ні садоў, ні травы,
Расплываўся шырокім разлівам.

Бушаваў агонь, як навала-патоп,
Наступаў на сялібы-кварталы.
Усё знішчаў агонь, ставіў чорны гроб,
Пакідаў за сабою прагалы.

На пажарышчы, там, дзе родны быў дом,
Прыпыніўся юнак адзінокі.
Пазіраў юнак, а ўсё мёртва кругом,
Толькі едкага дыму патокі.

Толькі комін-труп, толькі печы шкілет
Асталіся на тым папялішчы.
Дзе-ж яго сям'я? Як знайсці яе след?
Ці й яе немец бомбамі знішчыў?

І стаіць юнак, зрокам водзіць вакол —
Пуста, хоць-бы адна дзе людзіна.
Раптам бачыць ён—закапаўшыся ў дол,
Легкавая ляжыць іх машына.

Ды не скажа, не, як, з чаго і калі
З ёю ліха-бяда прыключылася.
Нераскрытых тайн хоць няма на зямлі,
Але тайна ў той час не раскрылася.

Я не ведаю, што ён думаў тады,
Адно толькі мне добра вядома:
Засмуціўся юнак у прадчуцці бяды
І з хвіліну стаяў нерухома.

А над горадам у багровы адсвет
Наплывалі халодныя хмары
Ды дзесь з захаду орды гнаў людаед
Пад глухія раскаты-удары.

Зубы сцяў юнак, помсты бліснуў агонь.
— Смерць вам, смерць, крывяжэрныя
гады!—
І пілотку ён глыбей ссунуў на скронь—
Людаедам не будзе ашчады!

22 лістапада 1942 г.

СТАРЫ ГАСЦІНЕЦ

Шлях старадаўні, вядомы ў народзе,
  Лёг між прысадаў бяроз.
  Пасмы іх спушчаных кос
Звіслі ў лісцвяным жывым карагодзе.

Роўныя тоны іх мірнай размовы
  Ціха над полем плылі,
  І заміралі ўдалі
Песні спрадвечнай знаёмыя словы.

Побач гасцінца — лясы, лугавіны,
  Мора зялёнае ніў,
  Срэбраных рэчак разліў,
Лёгшых утульна пад зелені тынам.

Вёскі, мястэчкі абапал дарогі,
  Дбалы, гасцінны народ,
  Сад, паплавец, агарод,
Гай у сінечы, узгоркаў разлогі...

Век плыў за векам, мяняліся часы,
  Шмат адбылося падзей.
  Свет расчыніўся шырэй,
Новыя сцежкі пралеглі, як пасы.

Шлях-жа спрадвечны з бярозамі ў згодзе
  Так-жа, як здаўна, ляжыць,
  Краю гатовы служыць,
Тое-ж ён носіць і імя ў народзе.

Шлях ты мой родны, гасцінец шырокі!
Лучыш ты два рубяжы:
Ўсход наш і Захад чужы,
Лёг ты спрадвеку праз нашы валокі.

Дай ты мне вестку аб людзях і краю—
Чым-жа народ наш жыве?
Голас твой, чую, плыве,
Горы і долы, пустэлі мінае.

Часы ліхія насталі ў краіне:
Топча дарогі чужак,
Нішчыць дабро ваўкалак,
Чыніць распpавы нямецкі звярынец.

Толькі-ж не ведае вораг спакою—
Б'юць яго нашы байцы,
Ворагу будуць канцы:
Смерць яго сочыць з-за кожнае хвоі.

З Нёмана, Прыпяці, Свіслачы, Сожа
Носіцца голас наўсцяж:
— Быў ён і будзе край наш,
Вораг закляты тут галаву зложыць!

Дружна паўсталі байцы-партызаны.
Помста — іх думка адна:
Знішчыць заразу да дна—
Ворагу месца пад дзікім бур'янам!

Вер мне, мой дружа: няпрошаным госцям
Заўжды такі ў нас пачот:
Выкінем нечысць за плот—
Месца ім хопіць на цёмным пагосце.

Чуеш, з усходу як громы грукочуць,
Выкурым гада з нары.
Родны гасцінец стары,
Хай-жа твой голас ды будзе прарочы.

12 мая 1942 г.

☆

ГОЛАС ВЕТРА

Зашумеў на лад суровы
Вольны вецер, сонца сын,
З родных ніў, з палёў, з дубровы
Шмат нясе ён мне навін.

А навіны не вясёлы:
Паліць вораг нашы сёлы,

Топча нівы, сенажаці,
Няма літасці к дзіцяці,

Ні к жанчыне, ні к старому,
Забірае скарбы з дому.

Ненаедны, злы і люты,
Чыніць здзекі і пакуты.

Нелюдзь, вырадак шалёны
Кроўю піша цьмы законы

Для няволі, гора, згубы.
Звер нямецкі шчэрыць зубы...

Ды прыціх мой родны вецер,
Шэпча мне, змяніўшы тон:
«Не сумуй, браток: як смецце,
Вольны люд змяце палон.

Не сагнуў ён спіны, шыі,
Зброю ў рукі ўзяў ізноў,
На дарогі баявыя
Ён павёў сваіх сыноў.

Росіць вораг кроўю чорнай
Багуны і верасы,
І гамоняць непакорна
Беларускія лясы.

Не зламаць народнай сілы
Дзікім ордам у баю,
А я ім на іх магілах
Марш хаўтурны прапяю».

25 ліпеня 1941 г.

☆

ЛЕС

Ціха, глуха ў лесе,
Хоць-бы гук адзін.
Скупа свеціць месяц
У акно галін.

Злегла нерухома
Цемра на камлі.
Што ў ёй — невядома,
Ты-ж, брат, не драмлі!

Сцішыўся сурова
Лес, як немы склеп,
І нідзе — ні слова,
І ніхто — ні шэп!

Толькі ў дзебрах дзікіх,
Нібы голас змоў,
Чуеш свісты-склікі
Пугачоў і соў.

Ой, ды сцеражыся
Ты, ліхі чужак:
Г ў зялёных высях
Падае ліст знак.

Не, не спіць, не дрэмле
Старажытны бор:
Ён вартуе землі,
Даўні свой прастор;

З-пад камлёў замшэлых,
З-пад балот, палян
Сочыць вокам смелых,
Грозных партызан.

І не будзе жалю
Для чужацкіх зграй,
Што крывавай хваляй
Заліваюць край.

Шмат касцей зляжыла
Не адна тут рацъ,
І нямецкай жыле —
Не, не панаваць!

Дык служыце-ж людзям,
Родныя бары:
Мы былі і будзем
Тут гаспадары!

8 кастрычніка 1941 г.

*

З А С А Д А

Над заціхшаю дарогай
Лес развесіў плашч-шацёр.
Не чутно нідзе нічога,
Лес стаіўся і замёр.

Ахінула ноч прасторы
Чорным полагам-руном.
Дуб стары на касагоры
Спіць трывожным, чуткім сном.

Прытуліўшы плечы к дубу,
Цішу ловіць вартавы.
А чыю варожыць згубу
Над балотам крык савы?

Глуха ў лесе. Дзесь далёка
Неба свеціцца ў агні.
Не спускай, дазорны, з вока
Шлях знямелы, не засні!

Чуеш—гул? Гудзе дарога,
Скалыхнуўся сонны бор.
З дуба, волата старога,
Падае сігнал дазор.

* * *

З-пад комляў шурпатых,
З гушчэчы лясной
Ваякаў надзейных
Выпоўзвае рой.

Вядзе іх ляснічы
Праз дзікі гушчар.
Ідуць партызаны,
Рыхтуюць удар.

Бясшумна, як цені,
Аточваюць шлях.
Вінтоўкі, гранаты
У іх у руках.

Абапал дарогі
Залеглі, ляжаць,
А там аж якоча
Пад коламі гаць.

Паўзуць, як страшыдлы,
Армады машын —
Стары і вядомы
Нямецкі той «клін».

Ўзлесак мінае
Змяіны іх хвост.
Глядзяць партызаны
З лясічым на мост.

Атульвае мосцік
Унізе імгла.
Там загадзе ўночы
Хадзіла піла.

Падкопвала насып
Рыдлёўка тайком
Змагайся, як можаш,
З нямецкім ваўком.

Калона ўжо блізка,
Гудзе бранявік,
На мост набягае,
Ускочыў і — брык!

Сталёвая глыба
Ырае на дно;
І следам другая
Бабух у багно!

Заляскала рэзка
Аб броню браня.
Пайшла завіруха,
Пайшла сумятня!

Ляціць грузавая
Наўзбоч пад адкос.
Загаўкалі немцы,
Крычаць: „Was ist los?“*)

У адказ ім жалезны
Пасыпаўся град.
Рвуць немцаў на часці
Асколкі гранат.

* * *

Запазніўся месяц цьмяны
Стаць на варту ў гэту ноч
І не чуў, як партызаны
Білі злосных патароч.

Толькі зараз ён пабачыў,
Як свяціўся касагор,
Дзе магутны дуб маячыў,
Дзе гарэў машын касцёр.

І ўсё ціха ў лесе стала.
На шляху датлеў пажар.
Зложыць нам былін нямала
Беларускі лес-гусляр.

8 лістапада 1941 г.

---

*) Што здарылася?

★

БАЦЬКУ МІНАЮ

Паклон табе шчыры і нізкі,
Наш бацька Мінай.
Ты стаўся нам родны і блізкі:
Ты—гэта наш край.

Прываблівы, мудры і скромны
І стойкі, як дуб,
Той дуб-багатыр, што над Нёмнам
Узносіць свой чуб.

Не хіліцца дуб перад бурай,
І ты не умлеў —
Пазнала нямецкая скура,
Што значыць твой гнеў.

Адчулі нямецкія морды
Міная ў баю,
Удар твой, раптоўны і цвёрды,
І помсту тваю.

Нявінных дзяцей тваіх родных
Згубіў немец-кат,
І вецер змёў попел халодны
Ад спаленых хат.

Астаўся адзін ты, нябожа,
Без дзетак, сястры,
Туліла імшыстае ложа,
А грэлі кастры.

Я ведаю — цяжка, мой браце,
Зжыць раны той след
І ўсё дарагое растраціць
На схіле ўжо лет.

Тыж цяжкае гора адолеў —
Не здрадзіў сябрам.
Сказаў ты, герой наш: «Ніколі
Сяброў не прадам».

Ты мужныя рукі і сэрца
Народу аддаў.
Смерць, смерць немчуры-крывяжэрцам!
Згінь, Гітлер-удаў!

Дазволь-жа сказаць табе шчыра:
Жыві, наш Мінай!
Разгорнем рамёны мы шырай
І вызвалім край.

17 жніўня 1942 г.

★

НАД МАГІЛАЙ ПАРТЫЗАНА

На ўзгорку пясчаным тры хвоі
Ад даўняга часу стаяць.
Бязлюдныя пусткі спакою
Вакол палажылі пячаць.

Не ходзіць тут з плугам араты,
Каса не звініць на зары,
Не згледзіш ні клуні, ні хаты,
Шумяць адны толькі бары.

Ды вецер гуляе з пяскамі,
Расчэсвае хвоям чубы,
Ды зрэдку дзяўчаты з кашамі
Праходзяць між іх у грыбы.

І вось нечаканыя госці,
Атрад баявы партызан,
Прыходзяць пад хвоі, кагосьці
Нясуць на пясчаны курган.

Акінуў вачамі паляну,
Узгорак, пяскі камандзір
І знак падае партызанам
Пакласці насілкі на жвір.

Дзве пары суровых, адважных
Маўклівых ваяк-партызан
Насілкі спускаюць уважна
На дол, чабаровы дзірван.

— Мы тут пахаваем героя!
Капайце магілу, сябры.
Журботна стаялі тры хвоі,
І шум прытаіўся ў бары.

Рытмічна ўскідаюць лапаты
Угору пясок залаты,
Дзе хвоі развесілі шаты
На бераг узгорка круты.

Гатова магіла—прыпынак,
Халодны і вечны спакой.
На ложы з духмяных галінак
Ляжыць нерухома герой.

Самкнёны павекі, расніцы.
Як мрамар, застыў яго твар.
Крывавыя кроплі-брусніцы
Пад чубам пылаюць, як жар.

Закрыты цяпер яму далі,
Пуцiны зачынены ўсе,
А вусікі чуць высядалі
У свежай юначай красе.

Падходзіць хвіліна цяжкая —
Зямлі даручыць яго прах.
Употай слязіна блукае
На чэсных сяброўскіх вачах.

І выйшаў наперад з іх круга
І слова сказаў камандзір:
— Хаваем мы вернага друга.
Спакой твайму праху і мір!

Не ведаў ты страху ніколі,
Быў верны і храбры ў баю.
За край, за радзіму, за волю
Аддаў маладосць ты сваю.

Няхай-жа гад фюрэр крывавы,
Кат Гітлер запіша на лбе:
Здабудзе ён толькі той славы,
Што знойдзе асіну сабе.

Клянёмся табе над магілай,
Наш верны таварыш і брат:
Мы знішчым фашысцкую сілу,
Жывою не пусцім назад!—

— Клянёмся!—ваякі сказалі.
— Клянёмся!—адказвае бор.
— Клянёмся!—азваліся далі.
— Клянёмся!—гамоніць прастор.

* * *

Над свежай магілай тры хвоі
Зялёны свой хіляць шацёр,
Гваздзічка махрыстая роем
Укрыла круты касагор.

Стаіць над магілай дубовы
Шырокі ачэсаны слуп.
На слупе тры простыя словы:
«Баец-комсамолец Патуп».

8 верасня 1941 г.

★

АДПОМСЦІМ

Партызанская песня

Ваякі-партызаны,
На Гітлера ў паход!
Раскрышым зброд паганы,
Нямецкі чорны зброд.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар —
Пылае ў сэрцы помсты жар.

Адпомсцім ліхадзеям
За слёзы, здзек, за кроў.
У вілы іх, як змея,
І голавы далоў!

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар—
Пылае ў сэрцы помсты жар.

Наш помсты вір імклівы,
Як гром, гудзе ўначы.
Ачысцім долы, нівы
Ад прагнай саранчы.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар—
Пылае ў сэрцы помсты жар.

На чорным папялішчы,
Дзе поўз нямецкі гад,
Мы гада-немца знішчым,
Ї згіне Гітлер-кат.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар—
Пылае ў сэрцы помсты жар.

Пад горкаю асінай
Прытуліць ката дол,
І зграі ўсёй звярынай
Загонім туга кол.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар—
Пылае ў сэрцы помсты жар.

22 красавіка 1942 г.

★

* * *

Запытай ты сябе, чалавеча:
Што зрабіў для айчыны? ці многа?
І цяжар які ўзяў ты на плечы,
Каб наблізіць наш час перамогі?

Няхай сэрца тваё і сумленне
Знаць не будуць ніколі спакою,
Покуль сее смерць і разбурэнне
Чорны вораг крывавай рукою.

Не ганьбуй-жа ніякай работай,
Адно толькі ты май на увазе:
Болей хлеба, гармат, кулямётаў
На пагібель фашысцкай заразе.

Калі-ж ты, як пядбайны туляга,
За чужыя хаваешся спіны,
То няхай на цябе падзе пляга—
Ты не сын свае маці-айчыны.

26 жніўня 1941 г.

★

НА ЗВЕРА

К канцу падыходзіць дарога
Крыві і ярма.
Ад ярасці гневу людскога
Збавення няма.

Навокал разбойніка-звера
Змыкаецца круг,
І вострыцца помсты сякера,
Куецца ланцуг.

Няхай сатанее звяруга,
Двуногі шакал—
Не выйдзе з замкнёнага круга
Нямецкі капрал.

Узважаны дні яго, лёсы,
Ён лёгкі, як пыл:
Чарвяк не ўзлятае ў нябёсы,
Бо слеп і без крыл.

Апусціцца грозна заслона,
Суд будзе суроў.
Пагібель яго неўнікнёна,
За кроў аддасць кроў.

На звера ў паход, людзі-брацці!
Скідайце ярмо!
Мы імя забойцы праклянцю
Навек аддамо.

17 лістапада 1941 г.

*

НЯМЕЦКАМУ ЗВЯР'Ю

Насунуўся густа на землю туман,
Пав'сшы імжакай рудою.
Зямля ўся пабіта на тысячы ран,
Патоптана дзікай ардою.

У грудах абломкаў ляжаць гарады,
А сёлы — адны папялішчы,
Дзе вецер-вандроўнік пад скогат бяды
У рэбры будыніны свішча.

Напоены шчодра крывавай расой
Даліны, лясы і палеткі.
Прывідам кастлявым смерць ходзіць з касой,
А следам клубіцца дым едкі.

Галодны сабака ў бязлюдным дварэ
Злавесна і жудасна вые.
Хто злічыць магілы і слёзы збярэ,
Сірочыя слёзы жывыя?!

Людскімі касцямі засеян прасцяг,
На нівах буяюць бур'яны.
Усхліпваюць рэкі ў халодных сялязах,
І журыцца золак румяны.

Зямля маіх продкаў! Чыею рукой
Учынен той здзек над табою?
Пракляцце бандыту і язвіне той,
Што славы шукае ў разбою.

Зямля, расступіся ў пакуце сваёй
І дзікія орды глыні ты,
І стань для бандытаў глухою труной,
Варожаю кроўю абмытай.

Звяруга лахматы, наставіўшы хіб,
З фашысцкае выбег трушчобы,
І голас у звера з шаленства ахрып,
Запенены губы ад злобы.

Не, звер ненаедны, нямецкая шваль,
Ты лопнеш, злаякасны верад,
Загінеш ганебна, як зубы не скаль
І як ты не рвіся наперад!

Асуджаны лёсам вампір-ваўкалак,
Праклянцце спляло яму сеці.
Не, не узаўецца са свасцікай знак—
Змятуць яго людзі, як смецце!

12 ліпеня 1942 г.

ДА ГЕРМАНІІ

Германія, чуеш? Блізяцца громы,
А хмары гусцеюць з дня ў дзень,
І ўюцца маланкі над тваім домам.
Зноў фюрэр твой — пусташ і тлень.

Германія, бачыш? Неба цямнее,
І гнецца пад ветрам лаза;
Ты-ж сеяла вецер, і вецер мацнее—
К табе надыходзіць граза.

Дарма ты бандыта вывела ў людзі
І пляскала ў ладкі яму:
Улады над светам немцам не будзе—
Вядзе цябе Гітлер у цьму.

Пракляцце, нянавісць ты прыдабыла
У народаў вялікіх, малых,
Ты стала варожай, цёмнаю сілай,
Краінаю фрыцаў тупых.

Не возьмеш ты шчасця, долі разбоем,—
Адпомсціць пралітая кроў.
Разбойнікі ў свеце лад не пастрояць
На звоне адным ланцугоў.

Раскрый-жа сляпыя, мутныя вочы
І з цела ты змый гэты бруд.
Германія, чуеш голас прарочы?
Суроў над табой будзе суд!

★

ПАХАВАННЕ ГЕЙДРЫХА

Кат Гейдрых ляжаў у труне.
Кат Гімлер аплакваў яго.
Кат Гітлер стаяў, як у сне,
Над падлаю друга свайго.

Унурыўся фюрэр, як слуп,
Слязу выціскаў, кракадзіл.
Аб чым-жа гадаў казалуп
У зборышчы катаўскіх рыл?

Ці сніць ён аб лаўрах цяпер?
Не, шлях яго думак другі:
Зламаў кіпцюры свае звер,
На звера куюць ланцугі.

22 червеня 1942 г.

*

КРУМКАЧЫ

Па-над лесам крумкач кружыць—
Ён аб корме больш не тужыць.
  Крум! крум! родных кліча.
З цёмных дзебраў, з поля, з гаю
Чорнакрылых склікаў зграю.
  Крум! крум! ёсць здабыча.

Паляцелі чорнай хмарай
Над узлескам, над імшарай.
  Крум! крум! тут спажыва.
Селі чынна ды ўсёй купай.
Дзе ні глянуць — трупы, трупы.
  Крум! крум! проста дзіва!

Мох зялёны, верас ніцы
Густа ўкрылі чужаніцы.
  Крум! крум! то — салдаты.
Распрасцёрты рукі крыжам.
Аман тут фашыстам рыжым!
  Крум! крум! пір багаты.

Леглі немцы упавалку.
Рвуць іх цела па кавалку.
  Крум! Крум! дай ваякаў!
Расклявалі шчокі, вочы,
Рэшту чэрві іх паточаць.
  Крум! крум! Гітлер, дзякуй!

Так лятаюць, так жыруюць
І яшчэ спажыву чуюць.
Крум! крум! знаюць цвёрда:
Зазімуюць на начлезе
На марозе і на снезе—
Крум! крум! — немцаў орды.

Крумкачам яды нямала,
Бо не ўсіх зямля пабрала.
Крум! крум! чуйце, людзі:
На сканчэнне для закускі
Каравай нам будзе прускі—
Кар! Кар! — Гітлер будзе!

15 лістапада 1941 г.

☆

ІМ МЕСЦА НЯМА Ў ГРАМАДЗЕ!

Шалее фашысцкі падлюга,
Брыдзе па калені ў крыві,
Махае нямецкаю пугай
І піша загады — даві.

Дзе толькі ні пройдзе фельдфебель,
Там чорныя пусткі ляжаць,
І дым расцілаецца ў небе,
І блекнуць палі, сенажаць.

Над светам, дзе мірныя людзі
Пракладваюць творчы свой шлях,
Сцяг свасцікі прускай паскудзе
Мільгаецца ў свінскіх вачах.

І лаўры спустошанай сцерве
Мярэшчацца ўночы і ўдзень,
Не чуе, не бачыць, як чэрві
Паўзуць на фашысцкую тлень.

Высока узносіцца ў марах,
У мыслях зладзейскіх бандыт,
Але дзе апусціць, пачвара,
Асліны нямецкі капыт?!

За межамі смродных падвалаў
Народная помста гудзе:
На эшафот цемрашалаў —
Ім месца няма ў грамадзе!

30 красавіка 1942 г.

☆

НА ПАГІБЕЛЬ ГІТЛЕРУ

Запамятай цвёрда,
Разбойнік з Берліна,
Крывавае цьмы пасланец:
Ты сам, твае орды
У нашай краіне
Ганебны свой знойдуць канец.

Няхай вар'яцее
Цямраная сіла
І ў дыме пажараў плыве,—
Фашысцкаму змею
Тут будзе магіла—
Асінавы кол у траве.

Зямля, мая маці,
Радзіма мая ты!
Гарой пастаім за цябе.
Варожыя раці
Бандытаў праклятых
Змяцём у святой барацьбе.

Разгорнем шырока
Совецкія плечы,
Высока падымем наш сцяг,—
Той час недалёка
Рашучае сечы,
Дзе гітлераў кончыцца шлях.

Дык памятай цвёрда,
Разбойнік з Берліна:
Ты ў попел рассыплешся, ў дым.
Апошнім акордам
Застогне асіна
Над прахам паганым тваім.

Ліпень 1941 г.

☆

ЦІША І БУРА

Нанізала раніца росы
На танюткія стрэлы травы.
Адбіваюцца ў водах нябёсы,
У вясёлках ляжаць паплавы.

Расчасаўшы пышныя кудры,
Лес па пояс убрыў у туман.
Старажытны, стоена-мудры
Выступае з сінечы курган.

І спакой, і лагода навокал,
Нібы моліцца сонцу зямля.
Не ўзлятае пад доламі сокал,
Не варушыцца ў завалі тля.

Праміпулі-ж яны, дні былыя,
Нібы ранішніх хмар чарада.
Не гадаў, не думаў тады я,
Што ў цішы спела гора-бяда.

Ох, не змерыш боляў і гора
І не злічыш разгубленых слёз!
Шмат адважных ваяк-вярнігораў
Легла густа, як травы ў пракос.

Праклянуць злога ката людзі,
Аплююць яго каінаў труп,
Чорны надпіс аб немцу-паскудзе
На ганебны мы вывесім слуп.

А таго, хто мір зямлі верне
І асушыць твар людзям ад слёз,
Мы, як вечнае праўды зерне,
Узнясём да высокіх нябёс.

30 ліпеня 1942 г.

ЖУРАЎЛІНЫ ВЫРАЙ *

Крылаты вандроўнік, стары журавель,
   Сяброў у дарогу таропіць—
Пад холадам моўкнуць прасторы зямель,
   І стынуць утульныя топі.

З патайных зацішкаў, з бязлюдных балот
   Злятаюцца вольныя птахі.
На поўдзень у вырай імкне іх палёт
   Пад ясным бяскроквавым дахам.

Звісае над імі бяздонны абшар,
   Дзе свецяцца вечныя зоры.
Пад імі гуляе, бушуе пажар,
   У цемры свідруе пячоры.

У бляску крывавым руіны тарчаць,
   Як чорныя цені-манахі.
Крылатыя госці пужліва крычаць,
   Трывожацца вольныя птахі.

— Эй, чуеш?! Спыніся, спыніся, стары:
   Ці тою вядзеш ты дарогай?
Глядзі, агнявыя там круцяць віры,
   Іскрыстым падняўшыся стогам.

Ніколі на нашай дарозе раней
   Такой не бывала праявы,
І ночы, глянь, сталі цямней і страшней,
   Патоптаны нівы і травы.

Жахаюць зарніцы агнёў па зямлі,
І сыплюцца дрэвы пад громам,
Без голля, як трупы, маячаць камлі..
Спыніся, бо край невядомы!—

— Не бойцеся, птахі! Наперад, за мной!—
Стары журавель ім гукае:—
Вяду вас пуцінаю вернай адной,
Што млечны мне шлях асвятляе.

Не мы, гэта людзі з дарогі сыйшлі,
Не мы, а яны заблудзілі.
Разбойніку цесна заўжды на зямлі—
Старыя, спрадвечныя былі.

Наперад, наперад, у вырай за мной,
Ды крыллі ямчэй разгарнеце!
Свой кут прывітаем мы новай вясной —
Для вольных і воля на свеце.

І далей на поўдзень ляцяць жураўлі.
Над імі калышуцца зоры,
Над імі — пажары, пакуты зямлі
І гора, вялікае гора.

27 верасня 1942 г.

☆

НЕВЯДОМЫ ХЛОПЧЫК

Не ведаю, адкуль ён, хто такі,
З якога месца, краю.
Ці ёсць бацькі ў яго ці сваякі,
Як зваць яго — не знаю.

Маркотны хлопчык мой. Яму на від
Гадкоў дванаццаць, можа.
Журчыць арык. Развесіў топаль шчыт,
А хлопца смутак гложа.

Задумаўся, агледзеўся вакол—
Як хвалі, людзі ходзяць.
Ён кайстру зняў, паклаў яе на дол,
Загублены ў народзе.

Што думаў ён і ў сэрцы што насіў,
Журбою апавіты?
Не ведаю, хоць сэрца яго ўсім
І мне было адкрыта.

Замлелі тапалі. Журчыць арык,
А сонца сляпіць вочы.
Ідуць, плывуць людцы. А гарамык
Ніхто спытаць не хоча.

Сіроткаю сядзіць вандроўнік мой,
Прылёг, дастаў аловак,
І літары маруднай чарадой
Радкі складаюць словак.

Каму пісаў, аб чым пісаў малы,
Без родных і без дому?..
Эх, шмат чаго пад полагам імглы
Праходзіць невядомым!

Назад іду. Адзін журчыць арык,
Як сведка суму, гора.
А хлопчыка няма. Мой хлопчык знік,
Астаўшыся дакорам.

І што сказаць? Мы гора бачым шмат,
Але праходзім міма.
Даруй-жа мне, даруй, мой мілы брат,
Даруй і ты, радзіма!

31 жніўня 1942 г.

КАЛІ СПАКОЙ?

Ці-ж я вясёлым быць магу,
Калі зямля апушчана ў смугу?

Ці-ж я пазбаўлюся пакут,
Калі пакутуе мой родны люд?

Ці-ж я спакой сабе знайду,
Калі бяда згрызае грамаду?

Ці-ж я скажу сабе—спачынь,
Калі не бачна ясных далячынь?

Калі-ж спазнаю я спакой?
Тады, як скончым з дзікаю ардой.

25 ліпеня 1942 г.

МАЙМУ ДРУГУ

Немалую дарогу прайшлі мы
Па чужой і па роднай зямлі.
Адыходзілі вёсны і зімы,
І гады за гадамі плылі.

Шмат снавалі мы кросен шаўковых
З нашых думак-лятунак і мар.
Сустракалі нас ветла дубровы
І лясы нам давалі свой дар.

Па-над рэчкай у лузе квяцістым
Мы хадзілі, бывала, не раз.
Векавыя дубы жоўтым лістам
Навявалі якісьці нам сказ.

Жураўлі пралятаді над полем,
Забіраючы лета з сабой,
Ды пагуліваў вецер на волі
З неакрэсленай ціхай журбой.

Эх, ды дзе не ляжалі пуціны!
Хіба можна іх змераць, злічыць?
Пакідаем мы дзве каляіны,
Але песня адна ў іх гучыць.

Аб той песні, што сэрца мне поўніць,
Аб табе, кім жыву я заўжды,
Я хачу, мілы друг мой, напомніць,
Прыгадаўшы былыя гады.

Мы далёка ад гоняў радзімы.
Ох, баліць наша сэрца па ёй!
Ды мінуцца халодныя зімы,
І нямецкі затхнецца разбой.

Зноў на Свіслач, на Нёман мы глянем
І абнімем наш родны прастор,
Што сягоння ў крывавым тумане
Прагне яснага сонца і зор.

23 кастрычніка 1941 г.

НАД МАГІЛАЮ ДРУГА

Памяці Янкі Купалы

Падбіўся ў дарозе ты, дружа,
І вочы пагаслі твае.
У шуме жыццёвае сцюжы
Байца-песняра нестае.
Спі, мой дружа, спачывай—
Не забудзе цябе край.

Не суджана, знаць табе, браце,
На родныя гоні зірнуць
І ў нашай разбуранай хаце
Народ да работы гукнуць.
Спі, мой дружа, спачывай—
Не забудзе цябе край.

Пакончыўшы з дзікай ардою,
З варожаю цемрай і злом,
Мы ўспомнім усёй грамадою
Цябе за жалобным сталом.
Спі, мой браце, спачывай—
Не забудзе цябе край.

Успомнім, як лепшага сына,
Аддаўшага дар песняра
Народу і роднай краіне,
Дар яркі, як золак-зара.
Спі, саколю, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Шмат сцежак з табою крайшлі мы,
Адзін пракладаючы след,
І слухалі голас радзімы,
Каб несці той голас у свет.
Спі, баяне, спачывай—
Не забудзе цябе край.

І вось абарваліся ніці—
Сыйшоў ты на вечны спакой,
Буйнейшы наш колас у жыце,
Наш дуб лугавы над ракой.
Спі, гусляру, спачывай—
Не забудзе цябе край.

Парваліся струны, разбіты
Цудоўныя гуслі твае.
Краіна жалобай спавіта—
Байца-песняра нестае.
Спі, спакойна, спачывай—
Не забудзе цябе край.

2 ліпеня 1942 г.

*

МАЕ МАРЫ

Прысвячаю М. Д. М.

Далёка мы ад роднае зямлі,
Над намі неба высіцца чужое.
А дожджыка хоць як тут не малі,
Ён не спадзе крыштальнаю слязою.

Разлучаны мы з берагам сваім,
З укладам прошлых дзён, з народам нашым.
На захад свой, як сіраты, глядзім
І п'ем разлукі горыч поўнай чашай.

Кароткі час, а колькі ў ім падзей—
Не злічыш іх і не акінеш вокам.
А сэрца з кожным днём заве мацней
К разбураным сядзібам і валокам,

Я ведаю — прытулку там няма:
Зямля і край знявечаны без жалю.
Гаруе люд. Нямецкая чума
Крывавыя прыбіла там скрыжалі.

Шмат страчана, разгублена сяброў.
А дзе наш сын—не ведаем нічога,
Не ведаем, ці жыў ён, ці здароў,
Куды яго скіравана дарога.

Ох, родны мой! Без часу выбіт ты
З юначае шчаслівае пуціны.
Праклят-жа будзь, насланнік ліхаты,
Спустошыўшы зямлю мае айчыны!

Напружана плывуць за днямі дні,
Нявідна ткуць нязнаную быліну.
Ці ўбачым мы прыветныя агні
І мірную ўваскросшую краіну?

Мой верны друг! прайшлі мы бок-а-бок
Крывых дарог-пуцін ужо нямала.
Канчаецца наш шлях, наш вечар недалёк,
І ноч нам тчэ густое пакрывала.

На схіле дзён я мару аб адным:
Ўзыйсці з табой на нашы гоні, долы,
Зямлі сваёй усім нутром зямным
Паклон аддаць, схіліўшы нізка чола.

19 ліпеня 1942 г.

М. Д. М.

Ты без мяне, а я далёка.
Над стэпам звіс нябёсаў тын,
А снег стэповы слепіць вока,
І сумна мне, бо я адзін.

За час наш доўгі я нямала
Быў у разлуцы і журбе.
Рука мая не ўсё спісала
З таго, што думаў аб табе.

Я знаю — шмат ты мела гора
І горач дум піла да дна,
І шмат было тваіх дакораў,
Хоць ты ў душы маёй адна.

Даруй-жа мне! — скажу я толькі,
Схіліўшы нізка галаву.
Забудзь пакуты, гора, болькі—
Табой я жыў, табой жыву.

І блізка ты, і ты — далёка.
Над стэпам звіс нябёсаў тын.
Змярцвелы стэп не цешыць вока,
І сумна мне, бо я адзін.

25 студзеня 1943 г.

☆

СОРАК ДРУГІ

Адышоў, у вечнасць кануў
Год, замкнуўшы круг.
Неба зорнага паляна —
Нібы ў кветках луг.

Урачыста і таемна
Ззяе млечны шлях.
Тоіць мудрасць гмах надземны,
Брыллянцісты дах.

У глыбінях цёмнай далі
Цішыня, спакой.
Чым запоўняцца скрыжалі
І чыёй рукой?

Не адзін я — сотні тысяч,
Стаўшы на мяжы,
Будуць прагнуць іскру высеч
З невядомай мжы,

Каб наступных дзён заслону
Хоць на міг прыўзняць
Ды, як маці ў сваё лона,
Добры дар прыняць.

Веру, веру ўсёй душою—
    Рухне сіла цьмы,
І высока над зямлёю
    Сцяг падымем мы.

Зацвітуць, як мак, дубровы,
    Ажыве народ.
Дык здароў будзь ты, год новы,
    Сорак другі год!

29 снежня 1941 г.

ДУБ

Многа лет і зім дуб стаяў стары,
Комель-стан пахіліўшы на воду.
На вершаліне з даўняй то-ж пары
Збудаваў на ім бусел гасподу.

А прыгож быў дуб, над дубамі дуб,
У красе поўнацветнай і сіле:
Комель — сталь-крамень; кучаравы чуб
Красаваўся на цэлыя мілі.

Гадавала яго, не спускала з рук
Маці дбалая — мудрасць-прырода,
І дала яму багатырскі сук,
Каб нахіл зраўнаважыць на воду.

Унізе пад ім, нібы сок-янтар,
Свіслач родная павівалася,
Гаманіла з ім у палоне чар,
Бы каханая, прытулялася.

А над Свіслаччу скрозь прагалы груш
Выглядала старэнькая хатка.
Жыў тут дзед Андрэй, яшчэ крэпак, дуж,
Хоць мінула другая трыццатка.

Дзед любіў свой кут і любіў садок,
Узгадованы ўласнай рукою,
І пражыў ён тут не адзін гадок,
Зжыўся з дубам і з буслам, з ракою.

У ліпнёвы дзень, ў вячэрні час,
Калі першыя зоркі засвецяць,
Выйдзе ён на двор, уздыхне не раз —
Так дзівосна ўсё створана ў свеце.

Свіслач дзень і ноч гоніць срэбра хваль
Ды шушукае з кусцікам ніцым.
Дзесь у далечы, нібы жар каваль,
Хмара дзьмухае іскры-зарніцы.

І такая ціш, бо на тое ноч,
Каб спакой мелі людзі, стварэнні.
Пахіліўшыся над вадой наўзбоч,
Дуб, як волат, стаіць у зняменні.

Бусел на-нач сеў ды сніць сны ў гняздзе
І маўчыць, як мудрэц ці той змоўнік.
А як хараша сцеле бляск вадзе
Неразгаданы месяц-вандроўнік.

У зямелай мжы тонуць лес, кусты,
А дубы нібы моляцца богу.
Урачыстасць, сон і спакой святы
Запынілі сваю тут дарогу.

Дзед глядзіць на ўсё, сам сабе кіўне,
І на сэрцы так лёгка ў Андрэя,
І ў душы яго, дзесь на самым дне,
Іскра згоды з прыродаю тлее.

Дзень ішоў за днём. Змоўк звон кос. Стагі,
Нібы вежы, па Свіслачы ўсталі,
І час восеньскай глухаты-смугі
Варажылі маўклівыя далі.

Бусел кінуў дом і з усёй сям'ёй
Скіраваўся на поўдзень у вырай.
Дуб адзін стаіць, ды шуміць ліствой,
Ды разводзіць галінамі шырай.

І не ведаў дуб, бусел, дзед Андрэй,
Што над імі бяда вяжа сеці.
Не згадаць-жа ім, не прадчуць падзей,
Каб сляды і хады іх прыкмеціць.

Была раніца, і на небе ледзь
Заранійы вясёлка займалася,
І на Свіслачы забрымела медзь—
Чырвань неба ў ёй умывалася.

А там, з захаду, разнімае шчыт
Над зямлёю грымотная хмара,
Грыва ўся ў агні, блізка гром гурчыць,
І распрыжыўся раптам ударам.

Кончыў дзед Андрэй свой паход-абход,
Міма дуба ідзе, разважае.
Што за дзіва? Зірк — бачыць іскр узлёт,
Гул гудзе ў жарале і дужае.

Валіць з дуба дым. Угары агні,
Нібы стужкі чырвоныя, скачуць.
Стогне волат-дуб. А на ліст зірні,
На галіны... ды лепш-бы не бачыць!

Страпянуўся дзед, ды на двор кулём—
Можа ён яшчэ дуб уратуе!
І бяжыць назад дзед Андрэй з вядром
І на дуб ён вады не шкадуе.

Воду лье ды лье, а ў дупле гудзе,
І пякельны агонь яго ліжа.
Эх, спазніўся дзед памагчы ў бядзе:
Дуб схіляецца... ніжай і ніжай.

Глуха крэкнуў дуб пры сырой зямлі,
Здрыгануўся апаленым целам.
Быццам грымнуў гром у глухім камлі—
Дуб у Свіслач зваліўся, знямелы.

І вяршаліну, і гняздо на ёй
Абняла Свіслач, маці старая.
Багатырскі сук плашч развесіў свой,
Як нябожчыка, дуб прыкрывае.

Дзед стаіць, глядзіць: замест дуба—труп
Ды прагаліна свеціць пустая,
Чорны пень тырчыць, як старэчы зуб,
І, здаецца, аб чымсьці пытае.

Час бяжыць, плыве. І прайшла зіма,
Зноў павеяла далеч вясною.
Ажыла зямля, дуба-ж тут няма —
Незаняты прастор над ракою.

Абудзіўся лес, зацвітае луг,
Бусел з выраю к дубу вітае.
Прыляцеў, зірнуў—дзе-ж падзеўся друг?
Дзе гаспода, хароміна тая?

Робяць круг буслы па-над месцам тым,
Дзе стаяў дуб стары з іх гасподай.
Пазірае дзед, спачувае ім:
Эх, бяздомнікі, як-жа вас шкода!

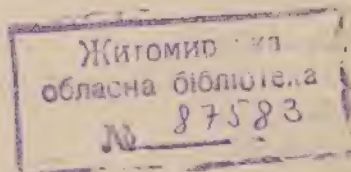
Так лятали дзень, так кружылі два
Ды на хвою паблізу прыселі.
Пагадалі штось, а праз дзень давай
Зносіць голькі для новай пасцелі.

Пазірае дзед, не знаходзіць слоў,
Каб акрэсліць сваё захапленне.
Павучыся, брат, ты у іх, буслоў—
І разумнае-ж гэта стварэнне!

Плынь плыве-цячэ, гоніць срэбра хваль
І ў нікога дарог не пытае,
А былое ўсё глыбей тоне ў даль,
І нанова зямля зацвітае.

Снежань 1941 г.

☆

ЗМЕСТ

Рэдактар **П. Глебка**

Вокладка **Е. Красоўскага** Тэхн. рэдактар **А. Саввры**

Падпісана да друку 14/VIII 1943 г. 2½ друк. аркуш.
А2721 Заказ № 1061. Тыраж 10000.

Друкарня «Известий», Масква

B000000002727322